

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (četrti senat)

z dne 9. julija 2020*

„Predhodno odločanje – Varstvo potrošnikov – Direktiva 93/13/EGS – Nepošteni pogoji v potrošniških pogodbah – Pogodba o hipotekarnem kreditu – Pogoj o omejitvi spremenljivosti obrestne mere (t. i. pogoj o obrestnem dnu) – Pogodba o novaciji – Odpoved sodnim postopkom zoper pogodbene pogoje – Nezavezujoča narava“

V zadevi C-452/18,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel (prvostopenjsko in preiskovalno sodišče št. 3 v Teruelu, Španija) z odločbo z dne 26. junija 2018, ki je na Sodišče prispela 11. julija 2018, v postopku

XZ

proti

Ibercaja Banco SA,

SODIŠČE (četrti senat),

v sestavi M. Vilaras, predsednik senata, S. Rodin (poročevalec), D. Šváby, sodnika, K. Jürimäe, sodnica, in N. Piçarra, sodnik,

generalni pravobranilec: H. Saugmandsgaard Øe,

sodna tajnica: L. Carrasco-Marco, administratorica,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 11. septembra 2019,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za XZ sprva D. J. Fernández Yubero, nato J. de la Torre García, R. López Garbayo in M. Pradel Gonzalo, abogados,
- za Ibercaja Banco SA J. M. Rodríguez Cárcamo in A. M. Rodríguez Conde, abogados,
- za špansko vlado sprva M. J. García-Valdecasas Dorrego, nato L. Aguilera Ruiz, agenta,
- za Evropsko komisijo J. Baquero Cruz, N. Ruiz García Napoleón in C. Valero, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 30. januarja 2020

* Jezik postopka: španščina.

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov od 3 do 6 Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nepoštenih pogojih v potrošniških pogodbah (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 2, str. 288, in popravek v UL 2019, L 214, str. 25).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med osebo XZ in banko Ibercaja Banco SA glede pogojev iz pogodbe o hipotekarnem kreditu, ki sta jo sklenili.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Člen 3 Direktive 93/13 določa:

„1. Pogodbeni pogoji, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, velja za nepoštenega, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.

2. Pogodbeni pogoji štejejo za pogoje, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, če je bil sestavljen vnaprej in potrošnik zato ni mogel vplivati na vsebino določbe, zlasti v okviru vnaprej oblikovane tipske pogodbe.

Dejstvo, da sta se stranki o nekaterih vidikih pogoja ali o posebnem pogoju dogovorili posamično, ne izključuje uporabe tega člena za preostalo pogodbo, če celotna ocena pogodbe pokaže, da gre vendarle za vnaprej oblikovano tipsko pogodbo.

Če prodajalec ali ponudnik trdi, da sta se stranki o tipskem pogoju dogovorili posamično, nosi dokazno breme.

3. Priloga vsebuje okvirni in nedokončani seznam pogojev, ki lahko štejejo za nepoštena.“

- 4 Člen 4 te direktive določa:

„1. Brez poseganja v člen 7 je treba nepoštenost pogodbenega pogoja oceniti ob upoštevanju narave blaga ali storitev, za katero je bila sklenjena pogodba, in s sklicevanjem na vse okoliščine, ki so obstajale v času sklepanja pogodbe ter na vse druge pogoje te pogodbe ali druge pogodbe, od katere je pogoj odvisen.

2. Ocena nepoštenosti pogojev ne sme biti povezana niti z opredelitvijo glavnega predmeta pogodbe niti z ustreznostjo med ceno in plačilom za izmenjane storitve ali blago, če so pogoji v jasnem, razumljivem jeziku.“

- 5 Člen 5 navedene direktive določa:

„Pri pogodbah, v katerih so vsi ali nekateri pogodbeni pogoji, ki so ponujeni potrošniku, pisni, morajo biti ti pogoji vedno sestavljeni v jasnem, razumljivem jeziku. V dvomu glede pomena pogoja, prevlada razlaga, ki je za potrošnika najbolj ugodna. To pravilo o razlagi ne velja v okviru postopkov iz člena 7(2).“

6 Člen 6(1) te direktive določa:

„Države članice določijo, da nepošteni pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika in da pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev, če je nadaljnji obstoj mogoč brez nepoštenih pogojev.“

7 Člen 8 Direktive 93/13 določa:

„Države članice lahko na področju, ki ga ureja ta direktiva, sprejmejo ali ohranijo najstrožje določbe, ki so združljive s Pogodbo, da bi zagotovile najvišjo stopnjo varstva potrošnikov.“

8 Točka 1(q) Priloge k tej direktivi, ki vsebuje okvirni in neizčrpni seznam pogojev, ki se lahko štejejo za nepoštena, določa:

„Pogoji, katerih cilj ali učinek je:

[...]

(q) izključitev ali omejitev potrošnikove pravice do sprožitve pravnega [sodnega] postopka ali drugega pravnega sredstva [...]"

Španska zakonodaja

Kraljeva zakonska uredba 1/2007

9 Direktiva 93/13 je bila v špansko pravo v bistvu prenesena z Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (zakon 7/1998 o splošnih pogodbenih pogojih) z dne 13. aprila 1998 (BOE št. 89 z dne 14. aprila 1998, str. 12304), ki je bil skupaj z nekaterimi drugimi določbami o prenosu različnih direktiv Unije s področja varstva potrošnikov prenovljen z Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (kraljeva zakonska uredba 1/2007 o prenovitvi splošnega zakona o varstvu potrošnikov in uporabnikov ter drugih dopolnilnih zakonov) z dne 16. novembra 2001 (BOE št. 287 z dne 30. novembra 2007, str. 49181).

10 Člen 10 kraljeve zakonske uredbe 1/2007 določa:

„Vnaprejšnja odpoved pravicam, ki jih ta uredba priznava potrošnikom in uporabnikom, je nična; v skladu z določbami člena 6 Código Civil [(civilni zakonik)] pa so nična tudi dejanja, opravljena za to, da se obide zakon.“

11 V členu 83 kraljeve zakonske uredbe 1/2007 je poleg tega pojasnjeno, da so „[n]epošteni pogoji nični po samem pravu in se štejejo za neobstoječe“.

Civilni zakonik

12 Člen 1208 civilnega zakonika določa:

„Novacija je nična, če bi bila nična tudi prvotna obveznost, razen če se na razlog ničnosti lahko sklicuje samo dolжник, ali če se s potrditvijo priznajo dejanja, ki so nična od začetka.“

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 13 Oseba XZ je z javno listino z dne 23. decembra 2011 od investitorja kupila nepremičnino po ceni 148.813,04 EUR in je s tem nadomestila tega investitorja kot dolžnika za hipotekarni kredit v zvezi s to nepremičnino, ki ga je odobrila kreditna institucija Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, ki je postala Ibercaja Banco. Tako je oseba XZ sprejela vse dogovore in pogoje v zvezi s tem hipotekarnim kreditom (v nadaljevanju: pogodba o hipotekarnem kreditu), kot so bili opredeljeni med prvotnim dolžnikom in kreditno institucijo.
- 14 Pogodba o hipotekarnem kreditu je vsebovala pogoj v zvezi z najvišjo in najnižjo obrestno mero, ki se je uporabljala za ta kredit, in sicer sta bili določeni najvišja letna obrestna mera ali obrestna kapica v višini 9,75 % in najnižja letna obrestna mera ali obrestno dno v višini 3,25 %.
- 15 Ta pogodba o hipotekarnem kreditu je bila predmet akta o spremembi z dne 4. marca 2014 (v nadaljevanju: pogodba o novaciji), ki se je med drugim nanašal na obrestno mero, določeno v pogoju o obrestnem dnu, pri čemer je bila ta znižana na nominalno letno obrestno mero 2,35 %. Poleg tega je bil v pogodbi o novaciji ta pogoj: „Stranki potrjujeta veljavnost in izvajanje kredita, menita, da so pogoji ustrezni, ter se zato izrecno in vzajemno odpovedujeta uveljavljanju kakršnega koli pravnega sredstva zoper drugo stranko glede sklenjene pogodbe in njenih pogojev, pa tudi doslej izvedene poravnave in plačila, za katere priznavata, da so ustrezni.“ Oseba XZ je poleg tega z ročno napisanim zaznamkom navedla, da se zaveda in da razume, da „obrestna mera za kredit nikoli ne bo nižja od nominalne letne obrestne mere 2,35 %“.
- 16 Oseba XZ je pri predložitvenem sodišču, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel (prvostopenjsko in preiskovalno sodišče št. 3 v Teruelu, Španija), vložila tožbo, s katero je predlagala, naj se ugotovi, da je pogoj o obrestnem dnu, določen v pogodbi o hipotekarnem kreditu, nepošten, in naj se kreditni instituciji naloži, naj črta ta pogoj ter ji vrne zneske, ki jih je na podlagi navedenega pogoja neupravičeno plačala od sklenitve tega kredita.
- 17 Ker je družba Ibercaja Banco zahtevkom osebe XZ ugovarjala s pogoji iz pogodbe o novaciji, je tožeča stranka v postopku v glavni stvari predložitvenemu sodišču predlagala tudi, naj pojasni, v katerem delu so pravni akti, s katerimi se spreminja pogodba, zlasti eden od njenih pogojev, na katerega nepoštenost se sklicuje, prav tako „okuženi“ s tem pogojem in zato niso zavezujoči v skladu s členom 83 kraljeve zakonske uredbe 1/2007.
- 18 Predložitveno sodišče ugotavlja, da je družba Ibercaja Banco po sodbi 241/2013 Tribunal Supremo (vrhovno sodišče, Španija) z dne 9. maja 2013, s katero so bili pogoji o obrestnem dnu iz hipotekarnih pogodb razglašeni za nične, ker niso bile izpolnjene zahteve po jasnosti in preglednosti, začela postopek ponovnih dogovorov o teh pogojih v pogodbah o hipotekarnem kreditu, ki jih je odobrila. Vendar to sodišče dvomi, da so ponovni dogovori o nepoštenem pogoju v skladu s načelom iz člena 6(1) Direktive 93/13, v skladu s katerim nepošteni pogoji za potrošnika niso zavezujoči.
- 19 Poleg tega predložitveno sodišče navaja, da pogodba o novaciji ne bi izpolnjevala pogojev za „preizkus preglednosti“, ki ga je določilo Tribunal Supremo (vrhovno sodišče). To sodišče v postopku v glavni stvari izpostavlja zlasti znatno neravnotežje med pravicami in obveznostmi, določenimi v škodo kreditojemalca, neobvestitev o izgubah, ki bi jih ta lahko utrpel zaradi uporabe novega pogoja o obrestnem dnu, in nezmožnost kreditojemalca, da bi poplačal izgube, ki so tako nastale po tem, ko se je odpovedal kakršnemu koli sodnemu postopku zoper upniško kreditno institucijo.

20 V teh okoliščinah je Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 3 de Teruel (prvostopenjsko in preiskovalno sodišče št. 3 v Teruelu) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

„1. Ali je treba načelo, da nični pogoji ne zavezujejo (člen 6 [Direktive 93/13]), razširiti tudi na poznejše pogodbe in pravne posle glede teh pogojev, kot je pogodba o novaciji?

In ali je mogoče glede na to, da absolutna ničnost pomeni, da navedeni pogoj ni nikoli obstajal v pravno-finančnem življenju pogodbe, sklepati, da poznejši pravni akti in njihovi učinki na navedeni pogoj, torej pogodba o novaciji, prav tako izginejo iz pravne resničnosti in jih je treba šteti za neobstoječe in brez vsakršnega učinka?

2. Ali so lahko dokumenti, s katerimi se spremenijo ali uskladijo pogoji, o katerih se stranki nista dogovorili in za kater[e] je verjetno, da ne bi prestal[i] nadzora zaradi nepoštenosti in nepreglednosti, del splošnih pogojev poslovanja v smislu določb člena 3 [Direktive 93/13] in so nični iz istih razlogov kot prvotni dokumenti, ki so bili predmet novacije ali poravnave?

3. Ali mora biti odpoved sodnim postopkom, ki je določena v pogodbi o novaciji, prav tako nična, ker v pogodbah, ki so jih podpisale stranke, ni bilo informacij, iz katerih bi stranke lahko razbrale, da gre za nični pogoj, niti informacij o denarju ali finančnem znesku, do katerega so upravičene zaradi vračila za obresti, ki so jih plačale zaradi ,pogoja o obrestnem dnu‘?

Tako se izkaže, da se stranka odpove sodnim postopkom, ne da bi jo banka obvestila, čemu se odpoveduje [ali] kolikšnemu znesku se odpoveduje.

4. Če se pogodba o novaciji presoja glede na sodno prakso Sodišča Evropske unije ter člen 3(1) in člen 4(2) Direktive 93/13, ali novi pogoj o obrestnem dnu ponovno ne izpolnjuje zahteve po preglednosti in banka ponovno ne izpolnjuje meril preglednosti, določenih v (sodbi Tribunal Supremo (vrhovno sodišče)) z dne 9. maja 2013, ter ne obvesti stranke o resničnem finančnem strošku navedenega pogoja v [njeni hipoteki], tako da bi bila seznanjena z obrestno mero (in posledičnim obrokom), ki bi jo morala plačati v primeru uporabe novega pogoja o obrestnem dnu, in z obrestno mero (in posledičnim obrokom), ki bi jo morala plačati, če se ne bi uporabil pogoj o obrestnem dnu in bi se uporabila obrestna mera, dogovorjena v pogodbi o hipotekarnem kreditu brez omejitve navzdol?

Drugače povedano, ali bi morala finančna institucija, ko vsili tako imenovani dokument o novaciji ,pogojev o obrestnem dnu‘, presojati preglednost, kakor je določeno v členu 3(1) in členu 4(2) Direktive [93/13], ter potrošnika obvestiti o znesku, za katerega je bil oškodovan zaradi uporabe ,pogojev o obrestnem dnu‘, ter o obrestih, ki veljajo v primeru neobstoja navedenih pogojev, ter če tega ne stori, ali je to prav tako razlog za ničnost teh dokumentov?

5. Ali se lahko določbe o sodnih postopkih iz splošnih pogojev poslovanja v zvezi s pogodbo o novaciji, s katero se spremeni posojilo, po svoji vsebini štejejo za nepošten pogoj v smislu člena 3(1) v povezavi s prilogo o nepoštenih pogojih in zlasti s točko 1(q) te priloge, ker omejujejo pravico potrošnikov do uveljavljanja pravic, ki lahko nastanejo ali se pojavijo po podpisu pogodbe, kot se je zgodilo z možnostjo zahtevati vračilo plačanih obresti v celoti (na podlagi sodbe Sodišča [...] z dne 21. decembra 2016)?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo vprašanje

- 21 Predložitveno sodišče s prvim vprašanjem za predhodno odločanje v bistvu sprašuje, ali je treba člen 6(1) Direktive 93/13 razlagati tako, da nasprotuje temu, da je pogoj v pogodbi, sklenjeni med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, katerega nepoštenost se lahko sodno ugotovi, lahko veljavno predmet pogodbe o novaciji med tem prodajalcem ali ponudnikom in tem potrošnikom, s katero se zadnjenavedeni odpove učinkom razglasitve nepoštenosti tega pogoja.
- 22 Spomniti je treba, da države članice v skladu s členom 6(1) Direktive 93/13 določijo, da nepošteni pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika (sodba z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi, C-154/15, C-307/15 in C-308/15, EU:C:2016:980, točka 53).
- 23 Tako je treba za pogodbeni pogoj, ki je razglašen za nepoštenega, načeloma šteti, da ni nikoli obstajal, tako da ne sme imeti učinkov za potrošnika (sodba z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi, C-154/15, C-307/15 in C-308/15, EU:C:2016:980, točka 61).
- 24 Zato se mora nacionalno sodišče v skladu s členom 6(1) Direktive 93/13 vzdržati uporabe nepoštenih pogojev, zato da ti ne bi imeli zavezujočih učinkov za potrošnika, razen če ta temu nasprotuje (sodba z dne 26. marca 2019, Abanca Corporación Bancaria in Bankia, C-70/17 in C-179/17, EU:C:2019:250, točka 52 in navedena sodna praksa).
- 25 Vendar iz sodne prakse Sodišča izhaja, da pravica do učinkovitega varstva potrošnika vključuje pravico, da posameznik svojih pravic ne uveljavlja, tako da je treba glede na okoliščine primera upoštevati voljo, ki jo potrošnik izrazi, kadar ta kljub temu, da ve, da nepošten pogoj ni zavezujoč, nasprotuje njegovi izključitvi, s čimer po predhodni seznaitvi poda svobodno privolitev k zadevnemu pogoju (glej v tem smislu sodbo z dne 14. aprila 2016, Sales Sinués in Drame Ba, C-381/14 in C-385/14, EU:C:2016:252, točka 25).
- 26 Direktiva 93/13 namreč določa le, da je sistem varstva proti uporabi nepoštenih pogojev s strani ponudnikov ali prodajalcev, ki je bil uveden v korist potrošnikov, obvezen. Zato, če potrošnik ne želi uveljavljati tega sistema varstva, se ta ne uporabi (sodba z dne 3. oktobra 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, točka 54).
- 27 Dolžnost nacionalnega sodišča je tako, da po potrebi upošteva voljo, ki jo je izrazil potrošnik, kadar ta kljub temu, da ve, da nepošten pogoj ni zavezujoč, izrazi nasprotovanje njegovi izključitvi, s čimer po predhodni seznaitvi poda svobodno privolitev k temu pogoju (glej v tem smislu sodbo z dne 21. februarja 2013, Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, točka 35).
- 28 Zato je treba podobno in kot je v bistvu poudaril generalni pravobranilec v točkah od 39 do 42 sklepnih predlogov, priznati, da se potrošnik lahko odpove sklicevanju na nepoštenost pogoja v okviru pogodbe o novaciji, s katero se potrošnik odpove učinkom ugotovitve nepoštenosti takega pogoja, če ta odpoved izhaja iz svobodne privolitve po predhodni seznaitvi.
- 29 Vendar je – kot izhaja iz sodne prakse, navedene v točki 25 te sodbe – mogoče odpoved potrošnika, da bi se skliceval na ničnost nepoštenega pogoja, upoštevati le, če bi se ta potrošnik ob tej odpovedi zavedal nezavezujoče narave tega pogoja in posledic, ki iz tega izhajajo. Le v tem primeru je mogoče šteti, da njegov pristop k novaciji takega pogoja temelji na svobodni privolitvi po predhodni seznaitvi ob upoštevanju zahtev, določenih v členu 3 Direktive 93/13, kar pa mora preveriti nacionalno sodišče.

- 30 Iz zgornjih preudarkov izhaja, da je treba na prvo postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 6(1) Direktive 93/13 razlagati tako, da ne nasprotuje temu, da je pogoj v pogodbi, sklenjeni med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, katerega nepoštenost se lahko sodno ugotovi, lahko predmet pogodbe o novaciji med tem prodajalcem ali ponudnikom in tem potrošnikom, s katero se potrošnik odpove učinkom ugotovitve nepoštenosti tega pogoja, če ta odpoved izhaja iz potrošnikove svobodne privolitve po predhodni seznanitvi, kar pa mora preveriti nacionalno sodišče.

Drugo vprašanje

- 31 Predložitveno sodišče z drugim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 3(1) in (2) Direktive 93/13 razlagati tako, da je za pogoj v pogodbi, ki jo je prodajalec ali ponudnik sklenil s potrošnikom zaradi spremembe potencialno nepoštenega pogoja iz prejšnje pogodbe, sklenjene med njima, ali za ureditev posledic nepoštenosti tega drugega pogoja, mogoče šteti, da ni bil posamično dogovorjen in da se glede na okoliščine primera razglasi za nepoštenega.
- 32 Spomniti je treba, da se v skladu s členom 3(1) Direktive 93/13 nadzor nad nepoštenostjo pogoja v pogodbi, sklenjeni med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, nanaša na pogoje, o katerih se stranki nista dogovorili posamično.
- 33 Člen 3(2) te direktive določa, da se pogodbeni pogoj šteje za pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, če ga je prodajalec ali ponudnik sestavil vnaprej in potrošnik zato ni mogel vplivati na njegovo vsebino, kot je zlasti v okviru vnaprej oblikovane tipske pogodbe. Glede tega je Sodišče že razsodilo, da je pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, tisti, ki je oblikovan za splošno uporabo (sodba z dne 15. januarja 2015, Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, točka 31).
- 34 Ti pogoji pa so lahko izpolnjeni tudi glede pogoja, katerega namen je spremeniti potencialno nepošten pogoj iz prejšnje pogodbe, sklenjene med istima strankama, ali urediti posledice nepoštenosti tega drugega pogoja. Okoliščina, da je namen novega pogoja spremeniti prejšnji pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, sama po sebi ne odvezuje nacionalnega sodišča od obveznosti preveriti, ali potrošnik dejansko ni mogel vplivati na vsebino tega novega pogoja v smislu člena 3(2) Direktive 93/13.
- 35 V postopku v glavni stvari mora predložitveno sodišče pri ugotavljanju, ali je potrošnik lahko vplival na vsebino pogoja, upoštevati vse okoliščine, v katerih je bil tak pogoj predložen potrošniku.
- 36 V obravnavanem primeru bi lahko okoliščina, da je sklenitev pogodbe o novaciji iz postopka v glavni stvari del splošne politike ponovnih dogovorov o pogodbah o hipotekarnih kreditih – ki so bile sklenjene po spremenljivi obrestni meri in ki vključujejo pogoj o obrestnem dnu – ki jo je družba Ibercaja Banco začela na podlagi sodbe Tribunal Supremo (vrhovno sodišče) 241/2013 z dne 9. maja 2013, pomenila indic, da oseba XZ ni mogla vplivati na vsebino novega pogoja o obrestnem dnu.
- 37 Enako velja za dejstvo, da po navedbah predložitvenega sodišča bančna institucija osebi XZ ni predložila kopije pogodbe in ji ni dovolila, da bi jo odnesla s seboj za to, da bi se seznanila z njo.
- 38 Nikakor okoliščina, da je oseba XZ pred podpisom pogodbe o novaciji z ročno napisanim zaznamkom navedla, da je razumela mehanizem pogoja o obrestnem dnu, sama po sebi ne omogoča ugotovitve, da je bil ta pogoj predmet posamičnega dogovora in da je potrošnik dejansko lahko vplival na vsebino navedenega pogoja.
- 39 Iz zgoraj navedenih preudarkov izhaja, da je treba na drugo postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(2) Direktive 93/13 razlagati tako, da se za pogoj v pogodbi, ki jo je prodajalec ali ponudnik sklenil s potrošnikom zaradi spremembe potencialno nepoštenega pogoja iz prejšnje pogodbe, sklenjene med njima, ali za ureditev posledic nepoštenosti tega drugega pogoja, lahko šteje, da ni bil posamično dogovorjen, in se glede na okoliščine primera razglasi za nepošten.

Četrto vprašanje

- 40 Predložitveno sodišče s četrnim vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 3(1), člen 4(2) in člen 5 Direktive 93/13 razlagati tako, da zahteva po preglednosti, ki je prodajalcu ali ponudniku naložena na podlagi teh določb, pomeni, da mora prodajalec ali ponudnik, kadar s potrošnikom sklene pogodbo o hipotekarnem kreditu s spremenljivo obrestno mero, ki določa pogoj o obrestnem dnu, potrošniku zagotoviti informacije, potrebne za razumevanje ekonomskih posledic, ki za tega potrošnika ob sklenitvi te pogodbe izhajajo iz mehanizma, uvedenega s tem pogojem o obrestnem dnu.
- 41 V skladu s členom 3(1) Direktive 93/13/EGS pogoj iz pogodbe, sklenjene med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, o katerem se ta nista dogovorila posamično, velja za nepoštenega, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno in neupravičeno neravnotežje v pravicah in obveznostih strank iz te pogodbe.
- 42 V skladu s členom 4(2) Direktive 93/13 pa se presoja nepoštenosti pogojev ne nanaša niti na opredelitev glavnega predmeta te pogodbe niti na ustreznost med ceno in plačilom za izmenjane storitve ali blago, če so pogoji „v jasnem in razumljivem jeziku“.
- 43 Člen 5 navedene direktive poleg tega določa, da če so vsi ali nekateri pogoji navedene pogodbe, ki so ponujeni potrošniku, pisni, morajo biti ti pogoji vedno sestavljeni „v jasnem, razumljivem jeziku“.
- 44 Iz sodne prakse Sodišča izhaja, da zahteve po preglednosti iz člena 4(2) in člena 5 Direktive 93/13 ni mogoče zožiti zgolj na formalno in slovnično razumljivost zadevnega pogoja. Ker sistem varstva, ki se izvaja z navedeno direktivo, temelji na zamisli, da je potrošnik v razmerju do prodajalca ali ponudnika v podrejenem položaju zlasti glede ravni obveščenosti, je treba to zahtevo po jasnem in razumljivem oblikovanju pogodbenih pogojev in s tem preglednosti, ki jo nalaga ta direktiva, razlagati široko (sodba z dne 3. marca 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, točka 50).
- 45 Zato zahteva, da mora biti pogodbeni pogoj sestavljen v jasnem in razumljivem jeziku, pomeni, da sta v pogodbi tudi pregledno pojasnjena konkretno delovanje mehanizma, v katerega spada zadevni pogoj, ter če je to primerno, povezava med tem mehanizmom in mehanizmom, določenim z drugimi pogoji, tako da lahko ta potrošnik na podlagi natančnih in razumljivih meril presodi, kakšne so ekonomske posledice, ki iz tega izhajajo zanj (sodba z dne 20. septembra 2017, Andriuc in drugi, C-186/16, EU:C:2017:703, točka 45).
- 46 Glede pogodbe o hipotekarnem kreditu mora nacionalno sodišče v zvezi s tem opraviti potrebna preverjanja glede na vse upoštevne dejanske elemente, med katerimi sta oglaševanje in obveščanje, ki ju posojilodajalec zagotovi v okviru dogovorov o pogodbi. Natančneje, nacionalno sodišče mora ob upoštevanju vseh okoliščin, ki so obstajale v času sklenitve pogodbe, preučiti, ali je bil potrošnik obveščen o vseh elementih, ki bi lahko vplivali na obseg njegove obveznosti in na podlagi katerih lahko presodi predvsem skupne stroške svojega kredita. Pri tej presoji ima na eni strani pomembno vlogo vprašanje, ali so določbe v jasnem in razumljivem jeziku, tako da povprečni potrošnik lahko presodi tak strošek, in na drugi strani okoliščina, povezana z nenavedbo zadevnih informacij v pogodbi o kreditu, ki so glede na naravo blaga in storitev, ki so predmet pogodbe, bistvene (sodba z dne 3. marca 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, točka 52).
- 47 Zlasti je za potrošnika bistveno, da je pred sklenitvijo take pogodbe seznanjen s pogodbenimi pogoji in posledicami te sklenitve. Potrošnik se zlasti na podlagi te informacije odloči, ali se želi zavezati s pogoji, ki jih je vnaprej sestavil prodajalec oziroma ponudnik (sodba z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi, C-154/15, C-307/15 in C-308/15, EU:C:2016:980, točka 50 in navedena sodna praksa).

- 48 Poleg tega je treba presojo nepoštenosti pogodbenega pogoja opraviti glede na trenutek, ko je bila zadevna pogodba sklenjena, pri čemer je treba upoštevati vse okoliščine, ki bi jih prodajalec ali ponudnik lahko poznal ob sklenitvi pogodbe in ki bi lahko vplivale na poznejše izvajanje navedene pogodbe, ker pogodbeni pogoji lahko pomeni neravnotežje med strankami, ki se pokaže šele med izpolnjevanjem pogodbe (sodba z dne 20. septembra 2017, Andriuc in drugi, C-186/16, EU:C:2017:703, točka 54).
- 49 Zato je treba to, ali prodajalec ali ponudnik izpolnjuje zahtevo po preglednosti iz člena 4(2) in člena 5 Direktive 93/13, presojati glede na elemente, ki so mu bili na voljo na dan sklenitve pogodbe, ki jo je sklenil s potrošnikom.
- 50 Natančneje, v zvezi s pogojem o obrestnem dnu, določenim v pogodbi o posojilu z nespremenljivo obrestno mero, je treba poudariti, da so finančne posledice mehanizma omejitve sprememb obrestne mere navzdol nujno odvisne od razvoja referenčnega indeksa, na podlagi katerega se taka obrestna mera izračuna.
- 51 V teh okoliščinah mora biti zadevnemu potrošniku omogočeno, da razume ekonomske posledice, ki zanj izhajajo iz takega pogoja (glej v tem smislu sodbo z dne 5. junija 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, točka 33 in navedena sodna praksa).
- 52 Vendar glede pogoja, ki pomeni omejitev nihanj spremenljive obrestne mere, izračunane na podlagi indeksa, navzdol, natančne vrednosti te obrestne mere res ni mogoče določiti v kreditni pogodbi za njeno celotno trajanje. Tako od prodajalca ali ponudnika ni mogoče zahtevati predložitve natančnih informacij o finančnih posledicah, povezanih z spremembami obrestne mere med trajanjem pogodbe, ker so te spremembe odvisne od prihodnjih dogodkov, ki niso predvidljivi in niso odvisni od volje tega prodajalca ali ponudnika. Natančneje, uporaba spremenljive obrestne mere že po svoji naravi povzroči nihanje zneskov prihodnjih obrokov, tako da navedeni prodajalec ali ponudnik ne more pojasniti natančnega vpliva uporabe pogoja o obrestnem dnu za te prihodnje obroke.
- 53 Kljub temu ostaja dejstvo, da je Sodišče glede hipotekarnih kreditov po spremenljivih obrestnih merah razsodilo, da je predložitev informacij o preteklem gibanju indeksa, na podlagi katerega se ta obrestna mera izračuna, še posebej upošteven element (glej v tem smislu sodbo z dne 3. marca 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, točka 56).
- 54 Na podlagi takih informacij lahko namreč potrošnik glede na pretekla nihanja razume možnost, da ne bo mogel izkoristiti obrestnih mer, nižjih od obrestnega dna, ki mu je ponujeno.
- 55 Glede zneskov, ki bi se jim potrošnik odpovedal s pristopom k novemu pogoju o obrestnem dnu in ki ustrezajo razliki med zneski, ki jih je potrošnik plačal na podlagi prvotnega pogoja o obrestnem dnu, in zneski, ki bi jih potrošnik moral plačati, če ne bi bilo pogoja o obrestnem dnu, je treba poudariti, da te zneske povprečni potrošnik, ki je običajno obveščen in razumno preudaren, načeloma lahko zlahka določi, če je lahko imel na voljo vse potrebne podatke od prodajalca ali ponudnika, v obravnavanem primeru od bančne institucije, ki ima glede tega potrebno strokovno znanje in izkušnje.
- 56 Iz zgornjih preudarkov izhaja, da je treba na četrto postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(1), člen 4(2) in člen 5 Direktive 93/13 razlagati tako, da zahteva po preglednosti, ki je prodajalcu ali ponudniku naložena na podlagi teh določb, pomeni, da mora biti potrošniku ob sklenitvi pogodbe o hipotekarnem kreditu s spremenljivo obrestno mero, s katero je določen pogoji o obrestnem dnu, omogočeno, da razume ekonomske posledice, ki zanj izhajajo iz mehanizma, uvedenega s tem pogojem o obrestnem dnu, med drugim z dajanjem na voljo informacij o preteklem gibanju indeksa, na podlagi katerega se izračuna obrestna mera.

Tretje in peto vprašanje

- 57 Predložitveno sodišče s tretjim in petim vprašanjem, ki ju je treba obravnavati skupaj, v bistvu sprašuje, ali je treba člen 3(1) v povezavi s točko 1(q) Priloge in člen 6(1) Direktive 93/13 razlagati tako, da je treba pogoj v pogodbi o novaciji, ki spreminja pogoj iz prejšnje pogodbe in s katerim se prodajalec ali ponudnik in potrošnik medsebojno odpovedujeta sodnemu postopku za uveljavljanje zahtevkov, ki se med drugim nanašajo tako na prvotni pogoj, ki je bil spremenjen s to pogodbo o novaciji, kot tudi na novacijski pogoj, šteti za „nepošten“.
- 58 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da sta se družba Ibercaja Banco in oseba XZ s pogodbo o novaciji dogovorili o znižanju obrestne mere iz pogoja o obrestnem dnu, ki se je uporabljala na podlagi pogodbe o hipotekarnem kreditu, in o vzajemni odpovedi sodnim postopkom v zvezi s starim in novim pogojem o obrestnem dnu.
- 59 Če je tak pogoj o odpovedi določen v okviru pogodbe, sklenjene med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, lahko nacionalno sodišče ugotovi nepoštenost tega pogoja v okviru preizkusa, določenega v členu 3 Direktive 93/13, če se stranki o navedenem pogoju nista dogovorili posamično in ob upoštevanju mej iz člena 4(2) te direktive.
- 60 Kot je razvidno iz člena 3(1) navedene direktive, pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, velja za nepoštenega, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.
- 61 Nacionalno sodišče mora preveriti, ali je treba pogodbene pogoje, o katerih odloča, opredeliti kot nepoštene, pri čemer v skladu s členom 4(1) te direktive načeloma upošteva vse okoliščine zadeve (sodba z dne 7. avgusta 2018, Banco Santander in Escobedo Cortés, C-96/16 in C-94/17, EU:C:2018:643, točka 66).
- 62 Nacionalno sodišče mora ugotoviti, ali pogoj ob upoštevanju okoliščin obravnavanega primera ustreza zahtevam dobre vere, uravnoteženosti in preglednosti. Sodišče pa je pristojno, da iz določb Direktive 93/13 določi merila, ki jih to nacionalno sodišče lahko ali mora uporabiti pri taki presoji (sodba z dne 28. julija 2016, Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, točka 65).
- 63 Iz besedila člena 3(3) Direktive 93/13 izhaja, da Priloga k tej direktivi vsebuje okvirni in neizčrpan seznam pogojev, ki jih je mogoče šteti za nepoštene. Točka 1(q) te priloge se kot na pogoje, ki jih je mogoče šteti za take, nanaša na pogoje, katerih cilj ali učinek je „izključitev ali omejitev potrošnikove pravice do sprožitve pravnega [sodnega] postopka ali drugega pravnega sredstva“.
- 64 Poleg tega dejstvo, da se prodajalec ali ponudnik in potrošnik medsebojno odpovedujeta sodnim postopkom v zvezi s pogodbenim pogojem, ni ovira za to, da nacionalno sodišče preuči nepoštenost takega pogoja, če ima navedeni pogoj lahko zavezujoče učinke za potrošnika.
- 65 V obravnavanem primeru je iz predložitvene odločbe razvidno, da sta se družba Ibercaja Banco in oseba XZ s pogodbo o novaciji dogovorili, prvič, za znižanje obrestne mere iz pogoja o obrestnem dnu, ki se je uporabljala na podlagi pogodbe o hipotekarnem kreditu, in drugič, o vzajemni odpovedi sodnim postopkom v zvezi s starim in novim pogojem o obrestnem dnu.
- 66 Na prvem mestu je treba glede odpovedi osebe XZ, da pred nacionalnim sodiščem uveljavlja svoje zahteve v zvezi s prvotnim pogojem o obrestnem dnu, poudariti, da – kot je razvidno iz točk od 25 do 28 te sodbe – Direktiva 93/13 sama po sebi ne nasprotuje temu, da se potrošnik pogodbeno odpove ugodnosti, ki bi jo lahko imel na podlagi ugotovitve nepoštenosti pogodbenega pogoja, če ta odpoved temelji na svobodni privolitvi po predhodni seznanitvi.

- 67 Poleg tega, kot je generalni pravobranilec navedel v točkah od 70 do 73 sklepnih predlogov, je treba odpoved sodnim postopkom, če je določena v sporazumu, kot je poravnava, katere predmet je reševanje spora med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, razlikovati od vnaprejšnje odpovedi kakršnemu koli sodnemu postopku, vključene v pogodbo, sklenjeno med potrošnikom in prodajalcem ali ponudnikom, kot je navedeno v točkah 75 in 76 te sodbe.
- 68 Vendar pogoj, ki določa vzajemno odpoved vsem sodnim postopkom v okviru sporazuma o reševanju spora, ki je nastal med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom glede veljavnosti pogodbenega pogoja med tema strankama, lahko spada v glavni predmet sporazuma v smislu člena 4(2) Direktive 93/13 in zato ne spada v presojo morebitne nepoštenosti, če je napisan v jasnem in razumljivem jeziku, pri čemer mora tako presojo opraviti nacionalno sodišče.
- 69 V obravnavanem primeru predložitveno sodišče meni, da oseba XZ ni dobila zadostnih informacij glede nepoštenosti prvotnega pogoja o obrestnem dnu in zneskov, do vračila katerih bi bila upravičena iz naslova zneskov, ki jih je neupravičeno plačala na podlagi tega pogoja.
- 70 Kot je razvidno iz točke 48 te sodbe, je treba presojo nepoštenosti pogoja iz pogodbe, sklenjene med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, opraviti glede na trenutek sklenitve te pogodbe, pri čemer je treba upoštevati vse okoliščine, ki bi jih ta prodajalec ali ponudnik lahko poznal v tistem trenutku in ki bi lahko vplivale na poznejše izvajanje navedene pogodbe, ker pogodbeni pogoj lahko pomeni neravnotežje med pogodbenimi strankami, ki se pokaže šele med izpolnjevanjem te pogodbe.
- 71 Čeprav mora predložitveno sodišče preučiti, katere informacije je imela družba Ibercaja Banco na dan sklenitve pogodbe o novaciji, pa je treba poudariti, da je bila v skladu z informacijami, ki jih ima na voljo Sodišče, ta pogodba sklenjena 4. marca 2014. Tribunal Supremo (vrhovno sodišče) je v sodbi 241/2013 z dne 9. maja 2013 v okviru postopka, ki so ga začela združenja potrošnikov, razsodilo, da pogoji o obrestnem dnu, določeni v pogodbah o hipotekarnem kreditu, načeloma ne izpolnjujejo zahtev po jasnosti in preglednosti in jih je zato mogoče razglasiti za nepošteno. Tribunal Supremo (vrhovno sodišče) je s tem omejilo učinke ugotovitve ničnosti takih pogojev za v prihodnje. Vendar je Sodišče šele s sodbo z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi (C-154/15, C-307/15 in C-308/15, EU:C:2016:980), razsodilo, da člen 6(1) Direktive 93/13 nasprotuje taki omejitvi.
- 72 Zato čeprav je bila na eni strani nepoštenost prvotnega pogoja o obrestnem dnu, ki povezuje osebo XZ in družbo Ibercaja Banco, mogoča ob sklenitvi pogodbe o novaciji, kaže, da ni šlo za gotovo dejstvo, saj ta nepoštenost med strankama te pogodbe ni bila ugotovljena v okviru sodnega postopka.
- 73 Na drugi strani družba Ibercaja Banco na podlagi pravnega stanja ob sklenitvi pogodbe o novaciji očitno ni mogla vedeti, da obstoj nepoštenega pogoja o obrestnem dnu utemeljuje pravico do celotnega vračila zneskov, ki so bili neupravičeno plačani zaradi tega pogoja.
- 74 V teh okoliščinah bo moralo predložitveno sodišče presoditi stopnjo gotovosti, ki je obstajala ob sklenitvi pogodbe o novaciji glede nepoštenosti prvotnega pogoja o obrestnem dnu, da bi ugotovilo obseg informacij, ki jih je morala družba Ibercaja Banco zagotoviti osebi XZ na podlagi zahteve po preglednosti, ki jo je imela pri predložitvi pogoja o odpovedi sodnim postopkom, in ali je oseba XZ lahko razumela pravne posledice, ki so zanj izhajale iz tega.
- 75 Na drugem mestu je treba glede odpovedi strank iz spora o glavni stvari svojim zahtevkom v zvezi z novim pogojem o obrestnem dnu pred nacionalnim sodiščem poudariti – kot je generalni pravobranilec navedel v točkah 43 in 44 sklepnih predlogov – da se potrošnik ne more veljavno zavezati odpovedi sodnemu varstvu za v prihodnje in pravicam, ki jih ima na podlagi Direktive 93/13. Po definiciji namreč ne more razumeti posledic svojega pristopa k takemu pogoju glede sporov, do katerih lahko pride v prihodnje.

- 76 Glede tega je treba spomniti, da je člen 6(1) Direktive 93/13, v skladu s katerim države članice določijo, da nepošteni pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika, zavezujoč (glej v tem smislu sodbo z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi, C-154/15, C-307/15 in C-308/15, EU:C:2016:980, točka 55). Priznanje možnosti, da se potrošnik vnaprej odpove pravicam, ki jih ima na podlagi sistema varstva, ki je uvedeno s to direktivo, pa bi bilo v nasprotju z zavezujočo naravo te določbe in bi ogrozilo učinkovitost tega sistema.
- 77 Iz zgornjih ugotovitev izhaja, da je treba na tretje in peto postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 3(1) v povezavi s točko 1(q) Priloge in člen 6(1) Direktive 93/13 razlagati tako, da:
- je pogoj, določen v pogodbi, sklenjeni med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom za rešitev obstoječega spora, s katerim se ta potrošnik odpove uveljavljanju zahtevkov pred nacionalnim sodiščem, ki bi jih lahko uveljavljal, če tega pogoja ne bi bilo, mogoče opredeliti kot „nepošten“, zlasti če navedeni potrošnik ni mogel imeti na voljo upoštevni informacij, na podlagi katerih bi lahko razumel pravne posledice, ki iz tega izhajajo zanj;
 - pogoj, s katerim se isti potrošnik v zvezi s prihodnjimi spori odpove sodnim postopkom na podlagi pravic, ki jih ima v skladu z Direktivo 93/13, za potrošnika ni zavezujoč.

Stroški

- 78 Ker je ta postopek za stranki v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (četrti senat) razsodilo:

1. Člen 6(1) Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nepoštenih pogojih v potrošniških pogodbah je treba razlagati tako, da ne nasprotuje temu, da je pogoj v pogodbi, sklenjeni med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, katerega nepoštenost se lahko sodno ugotovi, lahko predmet pogodbe o novaciji med tem prodajalcem ali ponudnikom in tem potrošnikom, s katero se potrošnik odpove učinkom ugotovitve nepoštenosti tega pogoja, če ta odpoved izhaja iz potrošnikove svobodne privolitve po predhodni seznaitvi, kar pa mora preveriti nacionalno sodišče.
2. Člen 3(2) Direktive 93/13 je treba razlagati tako, da se za pogoj v pogodbi, ki jo je prodajalec ali ponudnik sklenil s potrošnikom zaradi spremembe potencialno nepoštenega pogoja iz prejšnje pogodbe, sklenjene med njima, ali za ureditev posledic nepoštenosti tega drugega pogoja, lahko šteje, da ni bil posamično dogovorjen, in se glede na okoliščine primera razglasi za nepošten.
3. Člen 3(1), člen 4(2) in člen 5 Direktive 93/13 je treba razlagati tako, da zahteva po preglednosti, ki je prodajalcu ali ponudniku naložena na podlagi teh določb, pomeni, da mora biti potrošniku ob sklenitvi pogodbe o hipotekarnem kreditu s spremenljivo obrestno mero, s katero je določen pogoj o obrestnem dnu, omogočeno, da razume ekonomske posledice, ki zanj izhajajo iz mehanizma, uvedenega s tem pogojem o obrestnem dnu, med drugim z dajanjem na voljo informacij o preteklem gibanju indeksa, na podlagi katerega se izračuna obrestna mera.

4. Člen 3(1) v povezavi s točko 1(q) Priloge in člen 6(1) Direktive 93/13 je treba razlagati tako, da:

- je pogoj, določen v pogodbi, sklenjeni med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom za rešitev obstoječega spora, s katerim se ta potrošnik odpove uveljavljanju zahtevkov pred nacionalnim sodiščem, ki bi jih lahko uveljavljal, če tega pogoja ne bi bilo, mogoče opredeliti kot „nepošten“, zlasti če navedeni potrošnik ni mogel imeti na voljo upoštevnihi informacij, na podlagi katerih bi lahko razumel pravne posledice, ki iz tega izhajajo zanj;
- pogoj, s katerim se isti potrošnik v zvezi s prihodnjimi spori odpove sodnim postopkom na podlagi pravic, ki jih ima v skladu z Direktivo 93/13, za potrošnika ni zavezujoč.

Podpisi